

Les ermites a la religiositat popular

Salvador Palomar

La Mare de Déu de Misericòrdia a Reus, Santa Anna a Castellvell, la mare de Déu de la Roca a Mont-roig, l'Abellera a Prades... la llista d'ermites és tan llarga, o més, com la de poblacions que hi ha en una comarca. Les ermites són edificis més o menys isolats dels nuclis de població, destinats al culte, sobretot de les advocacions locals de la Mare de Déu, però també a un sant o santa, o a una advocació de Crist. I és que, en el marc de la religiositat popular, el paper de les ermites apareix diferenciat clarament del que poden tenir les esglésies parroquials o altres indrets de devoció. Efectivament, les ermites han estat i són punts de trobada entre pobles, indrets que aglutinen costums que tenen un clar component d'identitat local i formes de religiositat que es vinculen a situacions excepcionals viscudes per la comunitat.

Efectivament, de moltes ermites s'explica la seva fundació per fets singulars –una aparició, la troballa d'una imatge– que, des d'un primer moment, les vinculen a unes poblacions concretes. A les narracions d'origen s'hi repeteixen situacions tòpiques –com la de la imatge portada a l'església de la població que retorna miraculosament al lloc on va ser trobada– que evidencien aquesta estreta vinculació de la devoció al territori. Les advocacions locals de la Mare de Déu tenen, en aquest sentit, una clara funció identitària, al integrar una creença comuna amb un seguit de trets particulars propis de cada població.

Les ermites han estat indrets de devoció popular per a moments de crisi col·lectiva o situacions de perill. El cas reusenc n'és un bon exemple. A Misericòrdia s'hi acudia en situacions d'epidèmia, sequera o la proximitat de la guerra. En el transcurs de la història són nombroses les processons de pregàries documentades i els trasllats de la imatge a l'església prioral de Sant Pere, com a expressió d'una recerca de l'ajut diví en moments de catàstrofe o de perill. I no són poques les festes d'acció de gràcies, amb seguicis integrats pels gegants, els diables o les danses populars, que coneixem.

Les ermites eren indrets de devoció personal, on s'acumulaven els exvots, presentalles fetes com agraïment per haver-se salvat d'un accident, guarit d'una malaltia o haver fet el servei militar sense prendre mal.

Les ermites han estat també indrets de trobada col·lectiva. Els aplecs que reunien poblacions veïnes o els romiatges anyals generaven pràctiques festives no sempre ben acceptades per l'Església.

La transformació de la societat i els canvis de mentalitat han resituat el paper de les ermites en la vida quotidiana de les persones. Efectivament, amb la societat industrial, desapareixen la pràctica totalitat de processons de pregàries que antigament s'havien adreçat a les ermites. A Reus, per exemple, els trasllats de la imatge de la Mare de Déu de Misericòrdia, durant el segle XX, són per motius catequístics o commemoratius –coronació canònica, aniversaris, centenari de l'Aparició–. Avui, la religiositat és percebuda cada cop més com una opció personal i no pas com una experiència col·lectiva inherent a la essència de la pròpia comunitat.

En aquest context, però, les ermites segueixen mantenint bona part del seu valor simbòlic i el seu paper com a referent identitari, més enllà de les creences personals de la gent que hi acudeix. Aplecs festius i romiatrges laics que se sumen, quan no substitueixen, antigues pràctiques religioses tradicionals. De fet, però, en la barreja entre creença i identitat, devoció i cultura, és ben difícil destriar en l'actualitat quines són les motivacions que porten a centenars de persones a participar en unes celebracions que mantenen i recuperen uns costums percebuts com a tradició o en generen de nous, a l'entorn d'aquests edificis religiosos singulars que són les ermites.

Salvador Palomar

Publicat a *Diari de Tarragona*, 19/09/2003